

בחברה, ברור, כלפי אלה שמתחילים גם הם יפה. בשעה שיש שמונה בנים ישנה גם עבודה. ומפני זה, בשעה שאני גומרת את העבודה במשרד, מיד אני מתחילה בשלהם וכשנוסף לכל הצרות הם יוצאים, בכלל לא בא בחשבון לא לנוח ולא לישון.

## ג

ראש-פינה, 19.5.48

חוף מפצועים ואינבלידים אין כרגע איש במחנה. כולם עזבוהו עוד ביום החמישי. בין הנמצאים כאן ישנו גם גדעון: יצא ביום חמישי והחזיר באמצע הדרך.

כולם נמצאים כרגע „על הגובה“ — בלי מים, בלי אוכל ובלי לבוש. והנה אתמול השתמשו כבר בבנות. יצאה שורה של בנות ובנים, אלה הבלתי-לוחמים, והביאה אתה מזון ובעיקר מים. בודאי תאמרו שאני נדחקת לכל חור. אך זה יהיה לא נכון. אמנם כן, מכל הבנות ברור שלקחו רק נבחרות ובין המאושרות אתמול הייתי גם אני. מכל יגור הוציאו רק את דינה ואותי.

לעולם לא אשכח את הרגשתי באותו ערב. הרגשתי שסוף־סוף גם אני עושה משהו. גם לי יש תפקיד. וכי מה? האם התגייסתי לפלמ"ח כדי לשבת ליד הטלפון? הנה סוף־סוף אוכל לעזור גם אני. אני אביא אוכל וגם — ללוחמים. וכי דבר פשוט הוא?

מיד התלבשנו, לקחנו את התרשיל על הגב והסתדרנו. ולו ראינו אותה אילה שבמשך כל היום היתה כל־כך „מצוברחת“ ומדוכאת (חסר לנו אחד מהחברים; יש אומרים שנעדר ויש אומרים שפצוע. עדיין אין יודעים כלום. ושוב הרצליני). כך ש„מצברוח“ לא היה. אך בעמדי בשורה כבר היה מצברוח! אז הבנתי את החבריא ואת שמחתם בצאתם. מאושרת הייתי. החיוך והאושר קרנו פמש מפני. בתרמילי היו מימיות עד אפס מקום. נסענו. כמה שמחתי. אני נוסעת ולפני מטרה כה נעלה. הפעם אני עוד המלווה; הפעם נשאר גדעון מאחרי האוטו. אילו ראינו את פרצופו החמוץ כשראה אותי יוצאת. אך אנו נסענו בשמחה. הלבבות כמעט התפקעו. בתחילה אפשר היה עוד לשיר, אבל אחר־כך — אסור היה. נסענו כשעה. עברנו את חולתא... לבסוף ירדנו והתחילה ההליכה — שורה ארוכה, צרה, מלוכדת ואילמת. תחילת־הדרך היתה בשדה־חיטה פתוח. היה ליל ירח מלא. החיטה נוצצה כזהב. היתה חם, אף עלה לא נע. הדרך עברה בקלות. והנה הגענו לוואדי וכאן התחילו רגלינו מרעישות על האבנים. מנוחת של חמישה רגעים ושוב המשכנו. ועכשיו עליה בהר. וכך הגענו סוף־סוף בלי שנתגלגלו על־ידי האויב. אילו ראינו מה זאת פגישה במקום כזה בני־אדם שלא ראו „אדם“ זה חמישה ימים! פגישה כזאת לא תמיד אפשר לראות, אך הפגישה המעוררת לא ארכה. עלינו לחזור עוד הלילה בלי להשאיר כל סימן. ואנו חוזרו. נסדרנו דומם ובלחיצת ידים וב„חוק“ ו„להתראות“. הגענו בסדר ועוד לפני עלות השחר, כשהגענו הביתה מצאתי את גדעון עומד בשמירה. ואיפה העמידו אותו אם לא ליד אהלי?

עין־השופט, ערב פסח תש"ח

אמנם כבשנו הרבה. את הכבישים פנינו. חיפה שלנו! כמעט שקט לגמרי כאן בסביבתנו. אך כל זה לא חינם נכבש. והפעם שילמנו אנו יותר מכולם. יותר ממה שבכלל יכול אדם לקלוט. כן, שילמנו ומי יודע מה יהיה הלאה. נפלו אצלנו שלמה מהרצליה, יהודה מהרצליה ומשה. כן, אמא, גם אותו משה, שכה רבות סיפרתי לך עליו. גם הוא... המכה איומה. ברשימת ההרוגים היו גם גדעון ומנוח. אך פתאום הרפיעו, כמו מחדש לתחיה.

ואנו, אמא, אנו ממשיכים. אפילו בלי רצוני אני מוכרחה להבליג. דוקא עכשיו אני מרגישה מה זה להבליג. אנו כאן עכשיו רק שלוש בנות ואני יכולה להגיד בלב שלם: אנו עכשיו הגפשות היהודות המחזיקות את הבנים כאן ואם אנו נתאבל, אם אנו נתרגש, מה יעשו הם? למענם אנו היות עכשיו, למענם. ואנו מוכרחות לחייך.

הערב לילה „סדר“... חשבתי שלא אשתתף בשום אופן, למרות שכאן עושים „טרסק“ עצום. אך עכשיו אני אומרת: אני מוכרחה. ואני אלך ואשתה כוס יין לחיי החיים ולזכר המתים. כי איני יודעת מה יהיה מחר. מי יתן והיו אלה האחרונים!

## \*\*

ראש-פינה, 12.5.48

סוף־סוף הלכתי לישון לאחר עבודה של 48 שעות. ישנתי עד 2 וקמתי רק לקול שירתם של החוזרים. כן, רק ב־2 חזרו ועד אז היתה אילה כמשוגעת. הכל בסדר אתם. ואני מיד מיהרתי. חשבתי: עכשיו סוף־סוף אוכל להיות אתם. לדבר מלה אחת. והנה בדרכי „קיבלתי התקפה“ ועליתי למשרד לראות מה נשמע. אך אין איש בעבודה. הקשרית, שהיתה צריכה לשבת, נסעה ואז ברור שאני אשב ולא אראה אותם. ומחר שוב הם נוסעים ומי יודע מתי אראם שוב... הו, חיים ארוכים!

כיון שאנו נמצאים כאן, או יותר נכון, רובצים כאן, בלי כל תנאים והבנים התחילו ללבוש אותו בגד שבע שלם הצעתי שכל בת תקח כמה בנים והיא תהיה אחראית עליהם לכל — גם לכביסה. ברור שההצעה נתקבלה בשמחה. כל בת לקחה לה ששה בנים. לי, במקרה, יש שמונה. לתפקיד כזה קוראים אצלנו „אמא“ וזהו תפקיד קבוע במחנות בזמננו. אך תמיד היתה אחת הבנות „אמא“ לכל המחלקה.

נו, מה דעתך על בניז הם מתנהגים נורא יפה, ודומתני ה„חברה“ הכי טובים והכי חבובים שנשארו, האם לא כן?

והנה נוצר מצב כזה. לכל מקום שאני הולכת צועקים: „אמא, אמא!“, מה שלומך? איך את מרגישה? וכל דבר שאני אומרת מיד עושים ובכל יום מביאים לי דברים טובים. בכלל נעשה יחס חמוד

התחלפנו בתפקידים. אז כתבתי אני מהבית לאי־שם, אליך, החיילת, ואילו עכשיו כותבת את מהבית לאי־שם, לחיילת. אלא יש הבדל: הרבה יותר טוב להיות חיילת כמוני ובמקום־חמד כזה בארצנו שלנו, ולהילחם בשבילה, מאשר לשרת את צרציל ובמדבר־חול גדול שבו הייתם. האם לא צדקתי?

עין־השופט, 25.4.48

יש סיכויים לחופש בזמן הקרוב ביותר. ברור שעליכם לא לחכות במיוחד ואם יקרה „פנציר“ אל תדאגו. אני כשלעצמי מבלינה פחות או יותר (אם אפשר בכלל) למען הנשאים.

— — — מאד־מאד הייתי רוצה, ודוקא עכשיו, לבוא הביתה ואפילו ליום אחד. בטוחתני שאוכל להתעורר, לשאוב כוחות חדשים ולחזור „בן־אדם“. כן הייתי רוצה לראות את הבנים, בעיקר „מתנששים“ מעט. והעיקר שעליהם לראות את הוריהם. מצד שני, כשאני נזכרת על בואי העירה ולראות את שרה ואת ההורים השכולים — אני בוחרת להישאר כאן; וכאן, אם להישאר, אזי רק בעין־השופט ולא בגיזערה. שם הפך המקום למקום־זוועה. מאהלו של גדעון, למשל, הוציאו שלוש מיטות. הריקנות מורגשות בכל פינה. טובי בחוריני הלכו מאתנו.

אילו ראיתם: בערב פסח נשארו כאן רק חמישה. השאר נסעו ללויה של משה. והנה השמש כבר ירדה והם עדיין לא חזרו. אילו ראיתם מה זאת ציפיה, לפחות להם, לחוזרים. ברגע האחרון חזרו, ובמקום שהבנות תהיינה מנחמות, מעודדות, דוקא הן „מצוברחות“, והבנים, שעברו כל זאת, הם מנחמים אותנו.

וכדי לברר מעט את הרוח התגברו על הכל. התקלחו ולבשו חולצות תכלת, אותן החולצות שבה חלמנו עליהן כולנו. וזה באמת השרה אוריה אחרת. הדבר היחיד הוא לחיות, לחיות ולשמוח, אפילו אם מר לחיות, למען החיים, למען הלוחמים.

נו, אמא, אילה סוף־סוף כבר התבגרה. הלא? אך לי נדמה שכבר הודקנה. אסון גדול מדי!

והנה קיבלנו גם שי לחייל. אילו ראיתם את ההתלהבות. אך כיון שחסרות היו חבילות מסרנו, כל הבנות, את החבילות לבנים בלי שאפילו ידעו זאת.

\* מתוך סכתב לרורה.

לא החבילה, אלא עצם העובדה שזוכרים אותנו כאן „במדבר“ הזה! ואילו ראיתם איך כל אחד חיפש בעיקר מכתב בפנים! היה שלום ולהתראות!

ראש־פינה, 20.5.48

רק עכשיו קיבלתי את מכתבך. אם כן יש לברך את הרואר החדש שלנו. הוא פועל די בסדר. בודאי היית כבר בשבת בכית ומכתבי יגיעך לאחר שקיבלת דרישת־שלום חיה ממני. אם כן, כפי שהנך רואה, הגעתי כבר בשלום חזרה והנני כבר על משמרת. אני שוב עובדת כרגיל, כאילו לא היתה כל הפסקה באמצע, כי, לידיעתך, נמשך טיולי שבוע בדיוק. מלבד מה שהייתי בבית הייתי גם ביגור ונחתי יפה. אמנם למרות רצוני נשארת שם — לא היתה לי אוטו. אך הזמן עבר ובינתיים נחתי. ונחתי כהוגן. הלילה עובדת אני מ־2 עד 8.

„ושבו בנים לגבולם“ — פסוק זה מתקיים עתה, ברגע זה שאני כותבת אליך.

ושוב... שוב אבד לנו הבר... חבל, בחור טוב היה. ומי יקום במקום כל הנופלים?

כתבת שעלינו להבליג לעת־עתה על שמחתנו. הייתי בעיר בשבת, שבת ראשונה לעצמאות, וכולי כאבתי. לו ראית את השמחה ברחובות. למרות האפלה ולמרות ההתנגשויות שאירעו בכל רגע, ואותה מתיחות לקראת הפצצה, על אף הכל רבתה השמחה. שרו וניגנו בכל הרחובות. בנאומו אצ"ל נישא הקול: „יום גדול לנו היום, יום חג! נזכירה־נא את כל גדולינו, מפקדינו ומדריכינו אשר נפלו ולא זכו לצעוד עמנו היום, ביום חגנו“. נו, ומה דעתך? אמנם כן, יום גדול, הכרזה על מדינה עברית. אך, לפי דעתי, או יותר נכון, לפי הרגשתי (על עצמי ובשרי), הן הלילה מתחילה מלחמתנו ובערב מלחמה האם עלינו לשמוח? לשיר? ועוד באותו יום נמחק כפר־עציון!

לא! לבי זועק — לא! עדיין לא! עוד יגיע יום בו נוכל לשמוח, ואז, רק אז, נוכל להעלות את זכר קדושינו שנפלו... וידעו למה נפלו. והעיקר, לא לשוא נפלו.

שמענו כאן על ההפצצה בתחנת המרכזית. שמות איך אנו יודעים כלל ומסתובבים כסהרורים. אין איש יודע היכן טוב יותר ולמי עליו לדאוג קודם — האם לחבריני שם... או להורים ולמשפחות בקצה השני?

\* מתוך סכתב לרורה.